

„A’ Kegyes Oskolák Rendje’ Magyar és Erdély Országi Halhatatlan Érdemű Fő Igazgatójának” emlékére: Bolla Márton kolozsvári éve

Bolla Márton 1751-ben született és 1831-ben halt meg: 80 évéből 23-at töltött Kolozsváron, mégpedig legszebb és legtermékenyebb éveit: 1776-ban, Kolozsvárra érkeztekor 25 éves volt, távozásakor, 1799-ben 48 esztendő. Munkás éveit folytatódta ezután is, hiszen 1809–1831 közt provinciális volt, elődje maga jelölte e feladatra, nyilván érdemei ismeretében és azok miatt.

Kolozsvári munkásságát őrzik szellemi értelemben a keze alól kikerült tanítványok, kézzel fogható módon a hátrahagyott művek, ezek egy része kéziratos formában, másrészt Kolozsváron nyomtatva. Ezek:

Exc. Ill.ac rev. d. Ladislaus e com. Kollonits Transylvaniae episcopus. Claudiopoli, év nélkül Poesis Claudiopolitana Georgio Banffy l.b. de Losonc. Uo. 1777

Ode, qua august. imperatricis Mariae Theresiae materna in scholasticam iuventutem benignitas celebrabatur. Uo. 1777

Carmen Georgio Banffy, l.b. de Losonc. Uo. 1778

Ode, quam in laudes august. imperatricis Mariae Theresiae cecinit. Uo. 1780

Excell. illustr. Ac rev. dno Ign. e com. de Battyán episcopo Transylvaniensi. Uo. 1781

Ode quam comiti Georgio Banffy obtulit. Uo. 1787

Éneki szerzemény gróf losonci Bánffy György tiszteletére. Uo. 1791

Éneki szerzemény az erdélyi országgyűlési karok és rendek tiszteletére. Uo. 1791 (2. kiadás uo. 1792)

Éneki szerzemény Bánffy György és Kemény Anna menyegzőjére. Claudiopoli 1798.

Primae lineae historiae universalis in usum studiosae iuventutis Claudiopolitanae. Uo. 1798–9. (3 kötet) (ezt a 19. század közepén kétszer is magyarra fordították és kiadták Pesten)

Bolla a primae familia, azaz a Kolozsvárra érkezett piaristák első csapatának tagja volt. Mária Terézia 1776. június 7-ei, 717. sz. alatt kelt leirata „azon hozzáadással tudatja az erdélyi kir. Főkörmányszékkel, hogy a kegyes-tanítórend tartományi főnöke (Praepositus Provincialis) Orosz Zsigmondtól kért tizenkilenc k.-t. tag Kolozsvárrt már a legközelebbi (1776/7) tanévben meg fogja kezdeni működését.” – írja a kolozsvári piarista letelepedés 100. évfordulóján Salzbauer János kegyesrendi tanár az iskolai évkönyvben megjelent tanulmányában.¹ A jezsuiták 1773-as feloszlását követően ugyanis a kolozsvári iskola gazdátlanul állt. A jezsuiták helyére, a kolozsvári iskola átvételére rendelte Mária Terézia a piaristák Kolozsvárra jövetelét. Erdélyi Károly ezt így írja le: „Mária Terézia Ausztriában úgy, mint Magyarországon virágzó Kegyesrend jó hírneve, de kétségtelenül saját vallásos lelke által is indíttatva, a kolozsvári jezsuiták tan- és nevelőintézeteit a piaristákra bízta. 1776 jún. 7. az erdélyi udvari kancellária tudatta a királyi kormányzékkel, hogy a következő 1776/7. iskolai évtől kezdve a nemes ifjak convictusa és szeminárium, a bölcselet és a mennyiségtan, valamint a gymnasium és felügyelete a királyi Felső határozatából a Kegyesrendre bízatik.”²

¹ Dr. SALZBAUER János, *A kolozsvári kegyes- tanítórendi társház és róm. Kath. Főiskola évszázados történeti vázlat*. In. Várady Móricz (igazgató-kiadó), *Értesítő az 1876–77-es iskolai évről*, 1–52.

² Dr. ERDÉLYI Károly, 1898, 7–141. Itt: 85.

„Egy másik, 1776-iki szept. 12-ről 1280. 698. sz. a. kelt kir. leirata pedig értesíti az erd. Kir. Főkörmányszéket, hogy Pállya Istvánnak, mint az új szerzeteslelep rectorának, a maga és társai útiköltségeinek fedezésére a m. K. Kamara 763 forintot fizetett ki, s egyszersmind fölhívja nevezett főkörmányszéket, hogy az említett összeget az eltörlött jezsuiták alapjából haladéktalanul fizesse vissza a kir. kincstár pénztárába.”³ Nemcsak a piaristák ideküldéséről, s azok érkezéséről ad hírt a történet írója, hanem az ünnepélyes beiktatás kitűzéséről is, ennek dátuma: 1776. október 15, végrehajtásával gr. Bánffy Miklóst, a kath. bizottság (Comissio in Publico Ecclesiasticis) elnökét, vagy ha akadályoztatva lenne, gr. Bánffy Dénest, az egyetem kir. igazgatóját, ez alkalomra kinevezett kir. biztost bízta meg. (Végül Bánffy Dénes, aki Kolozs megye főispánja is volt, vezette le az ünnepeket.)⁴

A krónikás feljegyzi: 1776. október 2-án jött meg a piarista Pállya István öt társával, utánuk érkeztek aztán a többiek is... Az első piarista szerzetesek Kolozsváron:

a nemesek konviktusában: Pállya István társházi főnök és növeldeigazgató, Jenovay János és Ege Sándor növeldei aligazgatók, Peck Ágoston szónoklat-, Bolla Márton költészet-, Rohás János és Subányi Gábor nyelvészettanárok,

a Szent József-növeldeben: Belláni Bernát növeldeigazgató, Kalúzi Szeverin és Vaichard János növeldei aligazgatók, Izikutz Szaniszló és Lengyel Domokos nyelvészettanárok,

a régi jezsuita-társodában Lankovits Fülöp társházi másodfőnök és vasárnapi magyar, Peresz Ferencz ünnepi magyar, Luczmayer Vazul, vasár- és ünnepnapon német hitszónok, Murányi Ignác a természettan, Malinovic Ignác a mennyiségtan, Schreier Norbert a bölcsészettan tanára és Jager József r. kath. elemi iskola igazgató s hitelemző.⁵

Pállya első évi munkássága: szervezés, épületek javítása, diákok költöztetése és a tanügyi reformok bevezetése.⁶ Mária Terézia halála 1780-ban következett be, Pállya István ekkor 1781. január 7-én gyászmisén beszédet mondott, „megható szavakban áldozott a halhatatlan nevű királynő emlékének”.⁷ 1782-ben, hat év itteni szolgálata után Pállya Vácra került át, helyét Mulay Konstantin foglalta el. 1796-ban pedig Bolla Márton lett az igazgató, „kinek házfőnöksége alatt 1797-ki szeptemberben Pállya István, már tartományi rendfőnök, a társházban szabályszerű látogatást tartott.”⁸ Bolla házfőnöksége ideje: 1796–1799, a társháznak 23 évig: 1776–1799 volt lakója. A 23 itt töltött évből 20 évig tanított, előbb költészettant, majd egyetemes világtörténelmet.

Már az 1776-ban Kolozsvárra érkezett első piaristák között ott volt tehát Bolla Márton, a klasszikus latinos-görögös műveltségű, konzervatív szellemű, a nevelésben elkötelezett, verselgető szerzetes. Klasszikus műveltsége és érdeklődése, konzervativitása ellenére a kor parancsát, levegőjét érzékelve magyarul is írt, de véleménye szerint az igazi a latin verselés, kedveltjei a klasszikusabb szerzők. Nem annyira a verselés, mint a történelem volt igazi szenvedélye, igazi hivatását is később találta meg, állítja a későbbi krónikás rendtárs, Salzbauer János, amikor az iskolában a történelemoktatást bízták rá. Bolla klasszicitását egész nevelői, intézményvezetői munkájában felfedezni vélik életrajzírói, köztük iskolai évkönyvbéli méltatója, későbbi rendtársa, kolozsvári utódai egyike.⁹

³ Uo. 5.

⁴ Uo. 6.

⁵ Uo. 8–9.

⁶ Uo. 20.

⁷ Uo. 11.

⁸ Uo. 14.

⁹ Az itt idézett Salzbauer János.

Bolla kolozsvári működéséről több forrásból tudunk. Minden forrás iskolai, nevelő tevékenységét említi első helyen. Az 1876–77-es iskolai értesítőben, dr. Salzbauer János tanulmányában külön szól arról, hogy a kolozsvári társházban töltött éveiben az iskolai tanítás és nevelés munkája mellett nevelője volt „gr. Bánffy György kir. fő kormányzó szépreményű fiainak”.¹⁰ Egy későbbi, az 1900–1901-es iskolai évről szóló értesítőben egész tanulmányt szenteltek Bollának *Bolla Márton mint kolozsvári tanár és igazgató 1776–1799* címen, ebben találunk erre vonatkozó további adatokat: az 1776/77-es tanévben Bolla a poézis tanára és konviktusi prefektus, 1782-től a retorika tanára, majd 1784-től az egyetemes világtörténelem tanára Koppi Károly után, s bár irodalmi műveiről is szó esik, a krónikás szerint Bolla „ekkor találta meg valódi hivatását”. „A tudományos foglalkozás vonta el Bollát a költészettől. (...) Említés nélkül nem hagyható, hogy Erdély akkori nagynevű kormányzója, Bánffy György gróf két fiának nevelését Bolla Mártonra bízta.”¹¹ Tehát piarista gimnáziumbeli ténykedése mellett Bolla Márton nevelte gr. Losonczi Bánffy György erdélyi fő kormányzó és felesége, gr. Palm Jozefa két fiát.

Az iskolai évkönyvben fontosnak tartották feljegyezni Bolláról, hogy „classicitással tudott latinul, a kor szokása szerint ezen a nyelven verselt, históriáját is ezen a nyelven írta. Ezenkívül értett a német és francia nyelvhez.”¹² A Bolláról szóló, az iskolai évkönyvben közölt tanulmány felsorolja Kolozsváron kiadott műveit, köztük a 2002-ben megjelent *Piarista Iskoladramák* (első) kötetében közölt, szerepekre osztott dicsőítő ódákat. Az iskolatörténész szempontjai közt nyilván a történelmi munka nagyobb súllyal esik a latba, s érdemei a diákok nemzedékére tett hatása miatt is kiemelendőbb számára, de említi, sőt idézi verseit is irodalmi működése egészének kontextusában. Igaz, irodalmi működését nem tartja nagyra: „utólérhetetlenül dalamos versein (Metastasióknak) az ő dadogó költői nyelve, amelyet csekély költői tehetség táplál, teljes hajótörést szenved. Mindazáltal ismételt próbákat tesz s rimes magyar versekbe önti egyéni keserveit is, ugyanolyan kevés sikerrel. Az önismeret, a szigorú önbírálat mihamar letéti vele a modern hárfát, de az antik lyra nem pihen nála (...) De egyénisége mégis inkább latin versekben tükröződik. Mesterei: Horatius, akit úgyszólván teljesen tudott betéve, Persius, Catullus és Juvenalis. (...) Eszméi gyakori emelkedettsége mellett olykor-olykor prózává lapszulnak. De valamennyi verséből komoly férfiarcz néz reánk. Latin verseit mindenesetre föl-fölvasta, alkalmilag elmondotta, esetleg levélben elküldötte. Egy alkalommal egy társaságban valaki ’pipiens Catulli passer’, Catullus csipegő verebének nevezte, mire a társaság egyik előkelő tagja rögtön védelmére kelt, és Bolla maga egy komoly satirában felelt.”¹³

Lássunk néhányat versei közül.

Lantos-vers Zaffo rendin

T. P. Mulai Konstantin neve napjára

Kedvedért vontam Magyar hangra lantom

Hurjait, Konstáns, ’s jeles érdemidre

Nézve Mózám is Magyar öltözetben

Lépik elődbe.

(...)

¹⁰ Uo. 15.

¹¹ *Bolla Márton mint kolozsvári tanár és igazgató 1776–1799*. In. Dr. ERDÉLYI Károly (igazgató által közzétett), *Értesítő az 1900–1901-es iskolai évről*, 70. A tanulmány szerzőjét az iskolai évkönyv nem tünteti fel, de utalásokból egyértelműen kiderül, hogy Erdélyi Károly igazgató írta.

¹² Uo. 58.

¹³ *Bolla Márton mint kolozsvári tanár és igazgató 1776–1799*. In. Dr. ERDÉLYI Károly (igazgató által közzétett), *Értesítő az 1900–1901-es iskolai évről*, 66–70.

A vers alkalmi üdvözet, pontos keltezése nem ismert, de Mulai kolozsvári tanárkodása első-második évében írhatta Bolla tanártársa köszöntésére.¹⁴ Ugyanakkor az is kiderül, tanártársa, a Pállya utáni igazgató Mulai is biztatta Bollát a magyar nyelvű verselésre.

Dirib-darab versek címen közölte az iskolai évkönyv Bolla költői próbálkozásait: ezek különféle hétköznapi témák, bölcsességek, mondások versbe fogalmazása.¹⁵ Ezek közé tartozik a következő is:

Rhythmi ex Metastasio versi

I. dal

Nyughatatlan óráim,
Mely számosan vagytok,
Legyetek öldöklőim
Sírba taszítsatok.

Ti édes gerjedelmim,
Vélem nyugodjatok,
A mit néznek gondjaim,
Ahoz úgy sem jutok.

III. dal

Ki mondhatja meg nékem
Hol legyen az én kéntsem.
Forgok-e hű szívében,
Édes beszédjében?

Boldog vagyok, ha sóhajt,
Mikor nevemet hallja,
'S azt tsendes ajakival
Magában suttogja.¹⁶

Az életrajzíró feljegyzi: Bolla verset írt a Horea, Closca és Crisan felkelés témájában, magyar disztichonokban (gúnyolva).

Latin versei: ódák és elégiák, néhány epigramma és idyllium, mesterei Horatius, Persius, Catullus, Juvenalis. Más témái: a Boldogságos Szűz két vallásos áhítató ódában, három óda az akadémiai templom kegyképéről, egy-egy Krisztus születéséről, Kalazantiusról, hazafias óda Mária Terézia és II. Lipótnak írt ódákban, Bánffy György és Bruckenthal Sámuel gubernátorok tiszteletére, óda Batthyány Ignác erdélyi püspök tiszteletére, Orosz Zsigmond piarista rendfőnök elsiratása, az új ünneplése-köszöntése: Conradi Norberté, költői levelek Mulai Konstantinhoz, Révai Miklóshoz, Pállya Istvánhoz stb. Révai, aki Bollának Kecskeméten noviciustársa, később is jó barátja, szellemi társa volt, több verses levelet, latin és magyar nyelvűt váltott Bollával. Íme egy ilyen, Bolla által írt verses levél:

¹⁴ Uo. 59–60.

¹⁵ Uo. 65–66.

¹⁶ Uo. 66.

Lantos-vers Révai Miklóshoz*Odae Latinae et Hung.*

Oh, szívem' jobbik fele! Oh szerettem
Drága Miklósom, kit az engedetlen
És irigy sorsnak vak hatalma tőlem
Messze szakasztott.

Mit mívelsz Gréztben? Valahára Bollád
A' sűrű gond közt jut-e még eszedbe?
Én ugyan nálad vagyok, hogyha érzed,
Minden időben.

És mivel véled sűrűen beszéllek,
Lád'd-e Mózám is mire tör miattad,
Vakmerő kézzel veri a szokatlan
Szittjai lantot.

Forr-e legkissebb heve Pindarusnak
E' tanátsotlan kobozos leánynál?
Tiszta, 's értelmes füleidhez ötet
Küldöm, ítéld meg.

Már te jó régen Görög s Deák nyelv'
Drága lántzával kötözöd beszédünk'
Déltzeg, és eddig szabadon botsátott
Ige-futását.

Meg-szelidített alagyaid önként
Tetszetős lépést szaporítva tesznek,
Peng arany 's gyémánt karikákkal égő
Gyenge belintsjek.

Mellyre fel-serkent gyönyörű szavaknak
Szives éllesztő sokasága hozzád
Bokrosan tódul, koszorús raboddá
Lenni örülvén.

Nő azon közben Neved, és az ország
Mely nevelt, és szült, nem elég ki-terjedt
Hangos hirednek; tud az Olt' 's az Albis'
Partja is immár.

Bé-hatál Múzák öröm-udvarába.
Vigadozz, tapsolj, mivel a' ditsőség
Ott lakik véled, 's ragyogó karokkal
Téged ölelget.

1776-ból való e vers, Révai válaszolt is rá.¹⁷ Irodalomtörténeti értékűnek nevezi Erdélyi Károly.¹⁸

Novícius éveikben „csupa magyaros hév és lelkesedés volt mind a két ifjú. A magyar költészet és tudományosság ügyének akarták életüket szentelni. Azonban míg Révai inkább a költőkben gyönyörködik, addig Bolla már a noviciátusban föltetsző hajlamot tanúsított a magasabb prózaikusok és komolyabb történetírók iránt, s Sallustius és Tacitus lettek kedveltjei. Elméje korán megférfiásodott, s bár a költőket is szerette és becsülte, mégis inkább szellemi játéknak nézte a költői munkálkodást. A költői babérokért lelkesedő Révait is arra buzdította, hogy énekelje meg Csanád dicső múltját, mert a költő legszebb hivatása az ébredő haza új díszének növelése végett régi dicsősége emlékeit föltámogatni és tanulságosan megismertetni. Ez az erős történelmi érzék vitte őt mint tanárt is csakhamar a költészettől a történelemhez. És itt valóban számot tarthat arra, hogy neve feledésbe ne menjen.”¹⁹

Mielőtt történelmi munkájáról szólnék, amelyet kortársai és értékelői egybehangzóan igazi hivatásának tekintettek, a költészeti próbálkozások egy másik vonulatáról is szót ejtek. Bolla Márton az iskolai színjátszás történetében is számon tartják szerzőként, a piarista iskoladrámák kötetében kiadott művek közt²⁰ kolozsvári éveiből három éneki szerzemény szerepel, ezek mindenike Bánffy Györggyel és családjával áll kapcsolatban, azzal a Bánffy családdal, ahol a fiúk nevelője, a főúri család kedvelt ismerőse volt. Az első két, ünnepi alkalommal zenekísérettel előadott mű a főkormányzó közéleti tevékenységének alkalmaira született, és Schreier János tanártárs, a bölcsészettan tanára szerezte hozzá a zenét.²¹ A Bánffyt dicsőítő művek léte azért sem meglepő, mert az említett iskolai évkönyvek adatai Bánffy főkormányzót többször említik, valószínűleg nagylelkű támogatója lehetett a piarista iskolának. Az 1851–52-es piarista iskolai értesítőben olvassuk például: „Az előadások (órák) a pompás és valóban nagyszerű lyceumi épületben tartatnak, mely boldog emlékü I. Ferenc király uralkodása és gr. Bánffy György érdemdús kormányzósága alatt épült 1822-ben.”²² A harmadik ilyen Bolla mű az *Éneki szerzemény Bánffy György és Kemény Anna menyegzőjére*, amely ifjabb Bánffy György és győronostori Kemény Anna esküvőjére készült, ennek időpontját 1796 végére, 1797 elejére teszik.²³ E Bánffy-fiú minden valószínűség szerint egyike korábbi neveltjeinek. A Bánffy család nőtagja, a főkormányzó osztrák felesége, Palm Jozefa mecénásként támogatta egy nevelési munka fordítását és kiadását, melynek címe: *A jelesebb rendeken lévő nevendék gyermekek jó moddal lehető taníttatásokra való ut-mutatás vagy gyermekek barátja*, 1794-ben Kolozsváron s Szebenben jelent meg, s egy Lipcsében 1776-ban kiadott, 24 részből álló mű fordítása.²⁴ Ez a *Gyermekek barátja* címet viselő kötet gyermekeknek szóló különféle olvasmányok és a gyermeknevelésre vonatkozó nagyon modern elvek mellett egy házi használatra szánt szindarabot is tartalmaz. A főúri családban a nevelési munka iránti érdeklődés, a gyermeknevelésnek mint

¹⁷ A piarista iskola 1900–01. évi értesítőjében megjelent szöveget idéztem, 61–62. A tanulmányíró megjegyzi: e verset az intézet 1897–8. értesítőjében is közölte a 132. lapon, s megjelent Révai *Elegyes versei* kötetében a 260. oldalon Révai válaszával együtt

¹⁸ Az iskola 1897–8. évi értesítőjében a 132. oldalon.

¹⁹ *Iskolai értesítő* 67–68.

²⁰ DEMETER Júlia–KILIÁN István–KISS Katalin–PINTÉR Márta Zsuzsanna, 2002. Bolla dicsőítő költeményei, három *Éneki szerzemény*: 287–298, 299–312, 313–322.

²¹ Az 1900–01. évi iskolai értesítő 59. Ld. még: DEMETER Júlia–KILIÁN István–KISS Katalin–PINTÉR Márta Zsuzsanna, 2002, 297. 311–312.

²² *A tanintézet története*. In: *Értesítő az 1851–52-es iskolai évről*. 11.

²³ DEMETER Júlia–KILIÁN István–KISS Katalin–PINTÉR Márta Zsuzsanna, 2002, 322.

²⁴ A fordító Seelmann Károly gyulafehérvári tanácsos, aki előszavában hosszasan dicséri mecénását nagyvonalúságáért és a nemes magyar nemzet érdekében való fáradozásáért, amit e mű kiadásának támogatásával is bizonyított.

a jövő formálásának eszköze véleményem szerint nagymértékben köszönhető a jeles tanáregyéniséggel, Bolla Mártonnal való családi kapcsolatnak, s Bolla egyéniségének kortársak és későbbi kolozsvári rendtársak által is emlegetett kisugárzását mutatja.

Bolla történelmi munkáját, amelyet akadémiai hallgatói számára írt: a *Primae lineae historiae universalis in usum studiosae juventutis Claudiopolitanae* három kötetét,²⁵ Bánffy György főkörmányzónak ajánlja, megjelent Kolozsvárott 1798-ban, két év múlva I. Ferenc arany éremmel jutalmazta. A mű latinul íródott, de különös súly fektetett Magyarország és Erdély történetére benne. Ez a könyv hatásában is jelentős: mivel generációk nevelkedtek rajta, egy fél évszázadon át a magyar ifjúság történeti ismereteinek forrása volt, s a későbbiekben egy piarista rendfőnök, Somhegyi Ferenc saját világtörténeti kézikönyve megírásakor is e munka szemléletét követi. Az Erdélyi Károly igazgató által kiadott 1906–907-es iskolai értesítő Csaplár Benedekről (1821–1906) szóló írása megemlíti: e piarista tanár, irodalmár, irodalomtörténész, aki *Minerva* címen lapot szerkesztett társaival, hagyatékából került elő Bolla latin történelmi munkája a románokról. Ez a románok egy 1791-ből való, II. Lipóthoz benyújtott folyamodványának margójára tett történet-kritikai megjegyzéseket tartalmaz. A folyamodás címe: *Repraesentatio et humillimae preces universiae in Transylvania Valachicae nationis, Martio 1791*. Bolla kéziratot írását, *Dissertatio de Valachis qui Transylvaniam incolunt*, Csaplár Benedek őrizte meg, s ő is mutatta be 1878-ban a Történelmi Társulat gyűlésén. Hunfalvy Pál a munkát így értékelte: „Meggyőződvén, hogy Bolla Márton műve a maga korában jeles vala, sajnálkozom, hogy ki nem adatott, talán eloszlott volna egynéhány téves fölfogást, mely sok bajnak volt szülője.”²⁶ Mivel tehát a művet nem adták ki, a kortársak és közvetlen utódok érdeklődésének, sőt csodálatának kivívásán túl nem volt nagy hatása, sőt, mint az 1901-ben megjelent iskolai évkönyvbeli tanulmány írója megjegyzi, „manap különösen a nyelv tanúsága alapján sokfelét másképp látunk, mint Bolla látott. Am ez ne csökkentse a magyar tanárkar ezen tisztas alakja iránt való kegyeletes tiszteletünket.”²⁷

Piarista szerzetespapról lévén szó, említeni kell Bolla lelkipásztori szolgálatát is: a Mária-társulat vezetője, a Mária-kultusz szorgalmazója és elismert hitszónok volt hét éven át, a Mária-tisztelet tárgykörébe tartozó versei is születtek, emellett a főúri családok kedvelték, bejáratos volt köreikbe, s ott a lelki vezetésükre, formálásukra hatással volt. Egyházi beszédei azonban elvesztek,²⁸ így a közkelettsége ténye mellett nemigen tudjuk felmérni, hogyan és mit mondott Bolla Márton kolozsvári prédikációiban.

Bár kolozsvári működéséhez nem tartozik hozzá, Bolla kolozsvári működését ismertető írástomat a piarista szerzetes tanár halálát sirató versekből vett idézettel fejezem be. Jellemző e korra, hogy a közismerten verselgető paptanárt versben siratták rendtársai, tisztelői: ezek közül a szerzemények közül néhány a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban is megtalálható: *Bolla Mártonnak, a kegyes Oskolák Fő Kormányzójának 1831-diki Sz. András Havának 7-kén történt halálát kesergi igaz tisztelője Nagy Péter*, rendtársa, pesti poézis-tanító, a kiadás helyeként Pestet jelölve.²⁹

Egy másik gyász-vers:

²⁵ A munka példánya megtalálható az Akadémiai Könyvtár kolozsvári fiókjában.

²⁶ Idézi az említett, 1900–01-ből való iskolai évkönyvben megjelent tanulmány, 69.

²⁷ Uo. 69.

²⁸ Uo. 70.

²⁹ A Bolla halálát sirató költemény más, rövidebb terjedelmű, többnyire verses írásokból, alkalmi versekből, latin, magyar és német nyelvű beszédekből összefűzött gyűjteményben található.

*Fő Tisztelendő Bolla Mártonnak, A' Kegyes Oskolák Rendje' Magyar és Erdély Országi Halhatatlan Érdemű Fő Igazgatójának Halálát kesergik a' Lévai Kegyes Oskolák Esztergom-ban. Beimel József Betűivel 1831. Irta Hutter Antal, Kegyes Oskolabéli Pap 's Tanító Léván.*³⁰

(...) Imént hevíté báj örömökre bölcs
Kormányá által boldoguló kegyes
Rendjét, – kesergő tárgya lett ma
Bolla Atyánk! ' s szomorú homályal

Burkolja fényünket kitünése ez
Árnyék világból. – Nincs könyörület a'
Múlásnak érez keblében. A' mi
Él, az enyészet' ölébe lépdel. (...)

Hogy kolozsvári működésének emléke ne az enyészet ölében végezze, erre szolgált kísérletem, hogy személyét, itteni éveit, a felvilágosodás korának e kicsiny szeptét összegyűjtsem s bemutassam.

Márton Bolla as teacher in Kolozsvár. Márton Bolla was one of the most important figures of the Piarist fathers who arrived to Cluj/Kolozsvár in 1776. He was in the first group of the Piarist fathers, the religious male order that took over the school in the town of Cluj/Kolozsvár after the Jesuits were forced to give it up. At first he taught poetics and rhetorics, afterwards he found his true vocation when he started teaching history. He was a conservative man with a classical culture, he wrote poetry, had as his friend another Piarist, Miklós Révay, who was quite a good poet of his time. Bolla spent 23 years in the Transylvanian town: the best years of his life. He was 25 when he arrived and 48 when he left Cluj/Kolozsvár. As a teacher his 'masterpiece' were his pupils, among them not only the ones he educated and taught at school but also his private students, among them sons of the elite families of that time. He wrote and published quite a few important books while in the town, poetry, dramatic work and history. As a man of classical culture appreciated works written in Latin, but as he was an artist and a man of much sensitivity, he also wrote and published poems in the vernacular: in Hungarian. Thus he was among those who opened a new direction for national literature.

³⁰ Az előző jegyzetben említett kötetben.